

Geneesmiddelen **in het verkeer**

© 2013, Instituut voor Verantwoord Medicijngebruik (IVM)
www.medicijngebruik.nl

Tekst en realisatie
mw. E. Dik, apotheker IVM

Vormgeving
Dickhoff Design

Het IVM heeft de grootst mogelijke zorg besteed aan het totstandkomen van deze brochure. Aan de inhoud hiervan kunnen geen rechten worden ontleend. Het IVM is niet aansprakelijk voor directe of indirecte schade die het gevolg is van het gebruik van de informatie die door middel van deze brochure is verkregen.

Instituut voor
Verantwoord Medicijngebruik

Inhoudsopgave

- 4 Inleiding
- 5 Drie categorieën
- 7 Adviezen zorgverlener
- 9 Juridische aspecten
- 11 Contra-indicatie Verkeersdeelname
- 13 LESA Geneesmiddelen en verkeersveiligheid
- 13 FTO-module Geneesmiddelen en verkeersveiligheid
- 14 Training apothekersassistenten
- 14 Training bedrijfsartsen
- 14 Patiënteninformatie

Inleiding

Ongeveer tien procent van de verkeersdeelnemers gebruikt geneesmiddelen die de rijvaardigheid beïnvloeden. Hoewel zij in het algemeen goed op de hoogte zijn van de risico's van geneesmiddelen in het verkeer, past meer dan de helft van deze mensen het rijgedrag niet aan. Per jaar vallen er volgens een recente schatting tussen de 33 en 66 verkeersdoden en meer dan 1.000 gewonden door rijden onder invloed van geneesmiddelen.

Het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Fryslân start in samenwerking met het Instituut voor Verantwoord Medicijngebruik een campagne voor publiek en beroepsbeoefenaren om veilig gebruik van geneesmiddelen in het verkeer te bevorderen. De campagne is gericht op alle deelnemers aan het gemotoriseerde verkeer.

Als huisarts, specialist, bedrijfsarts of apotheker heeft u de verantwoordelijkheid de patiënt goed te informeren over de invloed van geneesmiddelen op de rijvaardigheid. In de praktijk kunt u hierbij tegen onduidelijkheden aanlopen. Tot hoever reikt deze verantwoordelijkheid? Is er wel voldoende informatie beschikbaar? Zijn er alternatieven mogelijk qua middelen of tijdstip van toediening? Welk schriftelijk voorlichtingsmateriaal is beschikbaar? Hebben beroepschauffeurs specifieke adviezen nodig?

Deze brochure biedt actuele informatie over rijgevaarlijke geneesmiddelen. Tevens worden juridische kaders geschetst en komt een aantal ondersteunende materialen voor beroepsgroepen aan bod, zoals een nieuwe LESA en een FTO-module.

Kijk voor uitgebreide informatie op
www.rijveiligmetmedicijnen.nl

Drie categorieën

In de apotheek worden rijgevaarlijke geneesmiddelen voorzien van een gele sticker en/of waarschuwingstekst. Deze geneesmiddelen kunnen echter onderling sterk verschillen in hun invloed op de rijvaardigheid. De rijgevaarlijke geneesmiddelen zijn daarom ingedeeld in drie categorieën. Tevens kunnen factoren als starten of stoppen van een geneesmiddel, aanpassen van de dosering en moment van inname van invloed zijn op de rijvaardigheid. Deze factoren zijn verwerkt in adviezen van de nieuwe Contra-indicatie Verkeersdeelname van de KNMP; zie hoofdstuk Contra-indicatie Verkeersdeelname.

De drie categorieën zijn gebaseerd op het (acute) effect bij het starten van een geneesmiddel. Dit effect wordt bepaald in een standaard-rijtest, waarin wordt gemeten wat het slingergedrag is van een automobilist na inname van het geneesmiddel. Hierbij is uitgegaan van een normale, therapeutische dosering voor volwassenen bij de hoofdindicatie.

Categorie I

Weinig negatieve invloed op de rijvaardigheid. Dit is vergelijkbaar met een bloedalcoholconcentratie van < 0,5 g/l (< 0,5 ‰).

Categorie II

Licht tot matig negatieve invloed op de rijvaardigheid. Dit is vergelijkbaar met een bloedalcoholconcentratie van 0,5 tot 0,8 g/l (0,5 – 0,8 ‰).

Categorie III

Ernstige of potentieel gevaarlijke invloed op de rijvaardigheid. Dit is vergelijkbaar met een bloedalcoholconcentratie van > 0,8 g/l (> 0,8 ‰).

Ter vergelijking: de limiet voor deelname aan het verkeer is voor alcohol 0,5 ‰ (0,2 ‰ voor de beginnende bestuurder).

Algemene adviezen bij de categorieën

Kies als dit mogelijk is een geneesmiddel uit categorie I of een geneesmiddel dat niet van invloed is op het reactievermogen. Dit geldt zeker wanneer de patiënt regelmatig zijn auto (motor, scooter of brommer) gebruikt.

Categorie I

Geneesmiddelen uit categorie I hebben weinig invloed op de rijvaardigheid. Vertel de patiënt dat de eerste dagen bijwerkingen met een negatieve invloed op de rijvaardigheid mogelijk zijn. Adviseer de patiënt om in dat geval geen auto te besturen zolang deze bijwerkingen optreden.

Categorie II

Geneesmiddelen uit categorie II hebben een licht tot matig negatieve invloed op de rijvaardigheid. Informeer de patiënt over de mogelijke bijwerkingen met een negatieve invloed op de rijvaardigheid. Ontraad de patiënt de eerste paar dagen van de behandeling te gaan auto-rijden. Schrijf indien mogelijk een rijveiligere alternatief voor.

Categorie III

Geneesmiddelen uit categorie III hebben een ernstige of potentieel gevaarlijke invloed op de rijvaardigheid. Informeer de patiënt over de mogelijke bijwerkingen met een negatieve invloed op de rijvaardigheid. Ontraad de patiënt nadrukkelijk om auto te rijden. Overweeg bij een geneesmiddel uit categorie III bij voorkeur een rijveiligere alternatief voor te schrijven.

Kijk voor specifieke adviezen per geneesmiddel op www.rijveiligmetmedicijnen.nl

Adviezen zorgverlener

Het is van belang zowel mondelinge als schriftelijke informatie te geven over de invloed van een geneesmiddel op de rijvaardigheid, rekening houdend met een aantal algemene adviezen:

- Ontraden van gelijktijdig gebruik van geneesmiddelen en alcohol, vanwege een versterking van de beïnvloeding van het reactievermogen.
- Bij het bespreken van de alternatieven met de patiënt nagaan wat hij van de alternatieven vindt en of hij in staat denkt te zijn het behandelplan op te volgen.
- De patiënt adviseren om de eerste gebruiksperiode alert te zijn op mogelijke bijwerkingen zoals sufheid, duizeligheid of slaperigheid en dan vooral niet te rijden.
- De patiënt adviseren niet langer dan een uur achtereen te rijden, een passagier mee te vragen om extra op te letten op signalen van ongewoon rijgedrag.

Alternatieven

Indien een geneesmiddel problemen oplevert met de rijvaardigheid, zijn de volgende alternatieven mogelijk:

- Een ander geneesmiddel voorschrijven uit dezelfde of een andere groep dat minder of geen invloed heeft op de rijvaardigheid.
- De patiënt adviseren de eerste periode niet te rijden. Bij clomipramine bijvoorbeeld wordt de patiënt de eerste week ontraden auto te gaan rijden.
- Aanpassen van de dosering. Bij amitriptyline verandert bijvoorbeeld het advies bij een dosering hoger dan 75 mg per dag.
- Aanpassen van het tijdstip van inname naar bijvoorbeeld 'voor de nacht'.
- Vermijden van een combinatie met andere geneesmiddelen die invloed hebben op de rijvaardigheid. De combinatie heeft een grotere invloed op de rijvaardigheid dan de geneesmiddelen afzonderlijk.
- Overwegen van een niet-medicamenteus alternatief. Dit geldt met name bij benzodiazepinen.

Beroepschauffeurs

Beroepschauffeurs nemen langer deel aan het verkeer, zijn soms verantwoordelijk voor passagiers en lopen vaak extra risico's doordat ze grotere voertuigen besturen. Het is daarom van belang bij voorschrijven en afgifte van rijgevaarlijke geneesmiddelen extra aandacht te besteden aan de risico's van deelname aan het verkeer. De huisarts kan daarbij de patiënt adviseren contact op te nemen met de bedrijfsarts voor adviezen en afspraken over het werk.

Bronnen

Voor de mondelinge informatie kan de Contra-indicatie Verkeersdeelname uit het HIS en AIS als basis dienen. De LESA Geneesmiddelen en verkeersveiligheid geeft adviezen over welke informatie wanneer gegeven kan worden. Als schriftelijke informatie kan de huisarts de NHG-Patiëntenbrief Geneesmiddelen en verkeersveiligheid meegeven en de apotheker de KNMP-folder Verkeersdeelname. Voor meer informatie over deze producten zie de gelijknamige hoofdstukken.

Juridische aspecten

Met welke juridische aspecten heeft u als arts of apotheker te maken? Voor geneesmiddelen en rijvaardigheid zijn van belang de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO), de Wegenverkeerswet en de Regeling Eisen Rijgeschiktheid.

WGBO

De arts en de apotheker vallen onder de WGBO. Zij hebben daarmee de plicht om de patiënt in te lichten over mogelijke bijwerkingen van de voorgeschreven geneesmiddelen en over mogelijke

alternatieven. Onder de bijwerkingen valt ook de invloed van een geneesmiddel op de rijvaardigheid. Arts en apotheker blijven in gebreke wanneer ze deze informatie niet geven. Heeft de patiënt de informatie over de invloed van zijn geneesmiddel op de rijvaardigheid ontvangen, dan is deze zelf verantwoordelijk voor de beslissing al dan niet brommer, motor of auto te rijden. De huisarts of apotheker is dus niet aansprakelijk voor de beslissing die een patiënt neemt op basis van de gegeven adviezen.

Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (Burgerlijk wetboek, Boek 7, Titel 7, Afdeling 5) Artikel 448

1. De hulpverlener licht de patiënt op duidelijke wijze, en desgevraagd schriftelijk in over het voorgenoemen onderzoek en de voorgestelde behandeling en over de ontwikkelingen omtrent het onderzoek, de behandeling en de gezondheidstoestand van de patiënt. De hulpverlener licht een patiënt die de leeftijd van twaalf jaren nog niet heeft bereikt op zodanige wijze in als past bij zijn bevattingvermogen.

2. Bij het uitvoeren van de in lid 1 neergelegde verplichting laat de hulpverlener zich leiden door hetgeen de patiënt redelijkerwijze dient te weten ten aanzien van:

- a. de aard en het doel van het onderzoek of de behandeling die hij noodzakelijk acht en van de uit te voeren verrichtingen;
- b. de te verwachten gevolgen en risico's daarvan voor de gezondheid van de patiënt;
- c. andere methoden van onderzoek of behandeling die in aanmerking komen;
- d. de staat van en de vooruitzichten met betrekking tot diens gezondheid voor wat betreft het terrein van het onderzoek of de behandeling.

Te raadplegen via wetten.overheid.nl

Wegenverkeerswet

Personen mogen conform de Wegenverkeerswet geen voertuigen besturen wanneer zij zodanig onder invloed zijn van een geneesmiddel dat dit de rijvaardigheid vermindert. Voor alcohol geldt een limiet van de toegestane bloedalcoholconcentratie van 0,5‰ (voor de beginnende bestuurder 0,2‰). Voor geneesmiddelen bestaat er geen vergelijkbare limiet.

Regeling Eisen Rijgeschiktheid

Bij bepaalde aandoeningen wordt de rijgeschiktheid beïnvloed door de aandoening zelf, zoals bijvoorbeeld bij epilepsie. Het CBR beoordeelt de lichamelijke en geestelijke geschiktheid voor het besturen van motorrijtuigen (rijgeschiktheid) aan de hand van bij ministeriële regeling vastgestelde eisen. Deze eisen staan genoemd in de Regeling Eisen Rijgeschiktheid, te raadplegen op www.cbr.nl

Wegenverkeerswet Artikel 8

1. Het is een ieder verboden een voertuig te besturen of als bestuurder te doen besturen, terwijl hij verkeert onder zodanige invloed van een stof, waarvan hij weet of redelijkerwijs moet weten, dat het gebruik daarvan - al dan niet in combinatie met het gebruik van een andere stof - de rijvaardigheid kan verminderen, dat hij niet tot behoorlijk besturen in staat moet worden geacht.

Te raadplegen via wetten.overheid.nl

Contra-indicatie Verkeersdeelname

In de Contra-indicatie Verkeersdeelname van de KNMP* wordt per geneesmiddel een advies gegeven over verkeersdeelname, waarbij rekening wordt gehouden met factoren als starten en stoppen van een geneesmiddel, aanpassen van de dosering en het moment van inname. Per geneesmiddel worden, indien mogelijk, alternatieven gegeven voor het geval een geneesmiddel problemen oplevert met de rijvaardigheid. De Contra-indicatie is gericht op huisartsen en apothekers.

Het advies geeft informatie over:

- de mate waarin het geneesmiddel de rijvaardigheid beïnvloedt: licht, matig of ernstig, inclusief een vergelijking met alcoholpromillages;
- of deelnemen aan gemotoriseerd verkeer wordt ontraden en voor hoe lang;
- rijveilige alternatieven (indien van toepassing);
- de belangrijkste bijwerkingen die een negatieve invloed hebben op de rijvaardigheid.

Onder elk advies volgt achtergrondinformatie, met aandacht voor de juridische aspecten.

De adviesteksten zijn opgenomen in de huisartsen- en apotheekeinformatiesystemen (HIS en AIS) en verschijnen afhankelijk van de instelling van de softwareleverancier al dan niet actief op het scherm bij aanschrijven of afleveren van een geneesmiddel dat de rijvaardigheid beïnvloedt. Apothekers kunnen op kennisbank.knmp.nl de achtergronden van de adviezen nalezen in de statusrapporten van de Contra-indicatie Verkeersdeelname.

*De Contra-indicatie Geneesmiddelen en Verkeersdeelname is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, literatuuronderzoek door het Belgisch Instituut voor Verkeersveiligheid en een geneesmiddelenlijst van de International Council on Alcohol, Drugs & Traffic Safety (ICADTS)

Adviezen per geneesmiddel

De Contra-indicatie Verkeersdeelname omvat onder meer de geneesmiddelgroepen:

- benzodiazepinen
- antidepressiva
- antihistaminica
- amfetamines
- anti-epileptica
- antipsychotica
- parkinsonmiddelen
- opioïden
- hoofdpijnmiddelen
- maagdarmmiddelen

Bovengenoemde geneesmiddelen hebben een negatieve invloed op het reactievermogen en daarmee op de rijvaardigheid. Effecten die hiertoe kunnen leiden zijn duizeligheid, sedatie, verminderd coördinatievermogen en verminderde oplettendheid.

Op de website www.rijveiligmetmedicijnen.nl staat een lijst van de geneesmiddelen met de categorie waarin ze vallen en een kort advies gebaseerd op de Contra-indicatie Verkeersdeelname.

Oxazepam Cat. III

Dit geneesmiddel heeft een ernstige of potentieel gevaarlijke invloed op de rijvaardigheid (categorie III). Dit is vergelijkbaar met een alcoholconcentratie van > 0.8 g/l (> 0.8 promille).

Het advies wel of niet autorijden hangt bij dit geneesmiddel tevens af van de aandoening. In sommige gevallen kan een rijgeschiktheidsverklaring nodig zijn: zie de juridische aspecten in de contra-indicatie.

Advies

- Schrijf indien mogelijk een alternatief voor.
- Alternatieven zijn:
angststoornissen: buspiron 20 mg per dag (cat.I).
slaapstoornissen: brotizolam, lormetazepam, temazepam, zolpidem.

Indien geen alternatief mogelijk is:

- Bij een dosering tot en met 50 mg per dag: ontraad de patiënt te gaan autorijden tot en met 16 uur na inname. Het geneesmiddel is meestal rijveilig vanaf 16 uur na inname. Als na 16 uur de bijwerkingen aanhouden, ontraad de patiënt autorijden zolang de bijwerkingen aanhouden.
- Bij een dosering hoger dan 50 mg: bij incidenteel gebruik ontraad de patiënt te gaan autorijden tot en met 24 uur na inname. Bij dagelijks gebruik ontraad de patiënt te gaan autorijden.

LESA Geneesmiddelen en verkeersveiligheid

Wanneer geeft u nu welke informatie aan de patiënt? En hoe stemt u als huisarts en apotheker deze informatie op elkaar af? Dit wordt beschreven in de nieuwe landelijke Eerstelijns Samenwerkingsafpraak (LESA) Geneesmiddelen en verkeersveiligheid, opgesteld door NHG en KNMP. De LESA adviseert huisartsen en apothekers de patiënt bij eerste en bij tweede voorschrift en uitgifte te informeren over de risico's van een rijgevaarlijk genees-

middel. En daarbij zowel mondelinge als schriftelijke informatie te geven. Daarnaast geeft de LESA adviezen voor het afstemmen van de patiëntenvoorlichting. Aanbevolen wordt hierover tijdens het farmacotherapie-overleg (FTO) werkafspraken te maken. De LESA is te downloaden van www.nhg.org

FTO-module Geneesmiddelen en verkeersveiligheid

Op basis van de LESA heeft het IVM een FTO-module ontwikkeld. Deze biedt de voorbereiders van het FTO een kant-en-klaar programma. Aan de hand van ondermeer casuïstiek en een kennistoets wordt aandacht besteed aan de invulling van de taakverdeling tussen huisarts en apotheker.

Aandachtspunten hierbij zijn onder meer:

- Welk voorlichtingsmateriaal wordt door wie aan de patiënt gegeven?
- Bespreekt de apotheker bij een herhaalrecept met de patiënt de invloed die het geneesmiddel op de rijvaardigheid kan hebben, of doet alleen de huisarts dit?
- Wanneer neemt de apotheker contact op met de huisarts over een mogelijk rijveilig alternatief?

U kunt deze FTO-module gratis bestellen via www.webshop-medicijngebruik.nl.

Training apothekersassistenten

De apothekersassistent speelt een belangrijke rol bij het geven van adviezen aan de balie over geneesmiddelen en verkeersdeelname. De training Geneesmiddelen in het verkeer geeft apothekersassistenten handvatten om deze adviezen in praktijk te brengen. Voor meer informatie en aanmelding, zie www.medicijngebruik.nl

Training bedrijfsartsen

De training 'Geneesmiddelen, werk en rijvaardigheid' voor bedrijfsartsen is vernieuwd en aangepast aan de laatste inzichten. U kunt zich voor deze training opgeven bij de NSPOH, zie www.nspoh.nl

Patiënteninformatie

NHG-Patiëntenbrief Geneesmiddelen en Verkeersveiligheid

Er is een nieuwe NHG-Patiëntenbrief ontwikkeld over verkeersdeelname. Deze kan worden meegegeven door de huisarts. De patiëntenbrief is te downloaden vanaf www.nhg.org

Patiënteninformatiefolder Verkeersdeelname

De KNMP heeft de folder over verkeersdeelname geheel herzien. Deze kan worden meegegeven door de apotheek.

Bijsluiter

Realiseert u zich dat de adviezen in de bijsluiter soms minder specifiek zijn dan die in de Contra-indicatie Verkeersdeelname in uw HIS en AIS.

Kijk ook op de website
www.rijveiligmetmedicijnen.nl

Deze website bevat achtergrondinformatie over alle beschikbare materialen en een overzicht van de meest voorgeschreven geneesmiddelgroepen die de rijvaardigheid beïnvloeden met een verkort advies uit de Contra-indicatie Verkeersdeelname van KNMP/WINAp.

